

**סקירה משווה בנושא:
ייצוג הולם של נשים במפלגות פוליטיות**

מוגש לוועדה לקידום מעמד האישה

כתיבה: ליאור בן דוד, עובד מחקר ומידע

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

ט"ז בשבט תשס"ה

26 בינואר 2005

מבוא

מסמך זה הוכן לבקשת הוועדה לקידום מעמד האשה, והוא בוחן במבט השוואתי את סוגיית הייצוג ההולם של נשים במפלגות פוליטיות בארץ ובעולם. תחילה המסמך מביא נתונים השוואתיים עדכניים על מידת ייצוגן של נשים בפרלמנטים לאומיים ברחבי העולם, ולאחר מכן נדונה שיטת "מכסות הייצוג" (Quotas) המינימליות לנשים.

מאז שנות ה-80, וביתר שאת ב-15 השנים האחרונות, שיטת המכסות מיושמת במדינות ובמפלגות רבות בעולם. השיטה אומצה בדרך זו או אחרת במפלגות מקצוות שונים ולעתים מנוגדים של המפה הפוליטית וכן במדינות בעלות שיטות ממשל שונות, המקיימות דפוסים מגוונים של שיטות בחירה. המכסות תמיד נועדו לקדם את אותה מטרה: העלאת ייצוגן של נשים במערכת הפוליטית. הדיון במסמך זה יתמקד אפוא בסקירת סוגים, מאפיינים ושיעורים של מכסות ייצוג שנקבעו בכמה מדינות ומפלגות.

מן הסקירה המוצגת במסמך עולות כמה נקודות מרכזיות בנוגע לשיטות של קביעת מכסות ייצוג לנשים:

- בכמה מדינות נקבעו **מכסות ייצוג לנשים בהוראות חוקתיות מפורשות**, למשל בחוקת של נפאל, של אוגנדה ושל בנגלדש.
- במדינות אחרות, כמו צרפת, איטליה וארגנטינה, יש **הוראות כלליות יותר בחוקות**, ולפיהן החוק יקדם שוויון הזדמנויות ונגישות שווה לנשים ולגברים למשרות פוליטיות-מפלגתיות ולתפקידים שנבחרים אליהן.
- כמה מדינות חוקקו **חוקי בחירות הקובעים במפורש מכסות ייצוג לנשים**, וחוקים אלו מחייבים את כל המפלגות במדינה. כך הדבר למשל בצרפת, בבלגיה, באיטליה (בנוגע לבחירות לפרלמנט האירופי בלבד), בארגנטינה ובפרו.
- **עד היום, רוב מכסות הייצוג לנשים נקבעו במפלגות עצמן**. במקרים אלו, על-פי רוב מכסות הייצוג נוגעות לא רק לרשימות של מועמדים לבחירות אלא גם להרכב הפנימי של גופי המפלגה ומוסדותיה. כך הדבר למשל במפלגת הליכוד ובמפלגת יחד בישראל, במפלגות הלייבור בבריטניה ובאוסטרליה ובמפלגות הירוקים באוסטריה ובגרמניה.
 - בכמה מדינות – ארגנטינה, בלגיה וצרפת למשל – **בצד הוראות החוק** הנוגעות למכסות הייצוג יש מכסות שמפלגות מסוימות קבעו לעצמן (אם מפני שהאחרונות קדמו לראשונות ואם מתוך רצון להוסיף על הדרישה המינימלית שקבע המחוקק).
 - במדינות רבות אחרות קיימות **אך ורק מכסות ייצוג שמפלגות מסוימות קבעו לעצמן**. כך הדבר בישראל, בבריטניה, בגרמניה, בשבדיה, בספרד, באוסטריה ובאוסטרליה.

- בכמה מדינות נקבעו מכסות ייצוג בשיטה של "מושבים שמורים" לנשים (Reserved Seats) בבתי המחוקקים, למשל ירדן, קניה, מרוקו, נפאל, פקיסטן, בנגלדש ואוגנדה.
- ברוב המדינות וברוב המפלגות שיטת מכסות הייצוג באה לידי ביטוי בקביעת **שיעור מינימלי של מקומות** – ברשימות מועמדים ו/או במוסדות המפלגה – שצריכים להיות מאוישים בנשים. על-פי רוב, **השיעור הוא בין 30% ל-40%**. עם זאת, כיום מדינות מסוימות (למשל צרפת ובלגיה) ומפלגות רבות (למשל באוסטריה, בגרמניה, בשבדיה ובאיטליה) כבר הבטיחו לנשים ייצוג **בשיעור של 50%**.
 - לפעמים **שיעור הייצוג המינימלי חל על נשים בלבד**, למשל בחקיקה של ארגנטינה ושל כמה מן המפלגות באוסטריה ובגרמניה.
 - לפעמים נקבע שיעור ייצוג מינימלי (ולעתים גם מקסימלי – בשיטה של 50%-50%) **לגברים ולנשים כאחד**. כך הדבר בחוק של צרפת ובחוק של בלגיה, ובהסדרים שאימצו לעצמן מפלגות כמו מפלגת יחד בישראל, המפלגות הסוציאל-דמוקרטיות באוסטריה ובגרמניה, המפלגה הסוציאליסטית בספרד ומפלגת הלייבור באוסטרליה.
- מדינות ומפלגות רבות הבינו שכדי להבטיח ייצוג הולם לנשים במוסדות נבחרים (כמו הפרלמנט) אין די בקביעת מכסת ייצוג בשיעור כזה או אחר, ויש להבטיח את כניסתן של נשים למקומות ריאליים ברשימות המתמודדים. הבטחת מקומות ריאליים נעשית בכמה דרכים:
 - **שיטת המקומות המשוריינים**, שבה נהגו למשל מפלגת הליכוד ומפלגת העבודה בישראל.
 - **קביעת שיעור הייצוג הנדרש בכל קבוצה של מקומות ברשימת המועמדים**, כפי שנקבע למשל בחוק של ארגנטינה, בחוקה של מפלגת יחד בישראל ובהסדר שאימצה מפלגת האיחוד הנוצרי-דמוקרטי בגרמניה.
 - **"שיטת הרוכסן"** (zipper list), שלפיה רשימות מועמדים מורכבות באמצעות שיבוץ של מועמדים ומועמדות לסירוגין. שיטה זו נקבעה למשל ב"חוק השוויון" של צרפת ובהסדרים שאימצו לעצמן כמה מפלגות בשבדיה ובגרמניה.
- על-פי רוב, מדינות שקבעו מכסות ייצוג לנשים בחקיקה קבעו גם **סנקציה** כלשהי למקרה שבו מפלגה אינה ממלאת אחר דרישת הייצוג ההולם שקבע המחוקק. יש שני סוגי סנקציות עיקריים:
 - **פסילה של רשימת מועמדים**, כפי שנקבע בחוק בצרפת, בבלגיה, באיטליה, בארגנטינה ובפרו.
 - **הטלת קנס כספי על המפלגה** על-ידי הפחתת התשלום שהיא זכאית לו כחוזר בגין הוצאות הבחירות, כפי שנקבע בחוק של צרפת ובחוק של איטליה (הנוגע לבחירות לפרלמנט האירופי). מנגד, אפשר לתת למפלגה **תמריץ כספי חיובי** כאשר ייצוג הנשים בה עולה על דרישת המינימום שקבע המחוקק, כפי שמוסדר בחוק האיטלקי הנ"ל.

1. נשים בפרלמנטים לאומיים – מבט השוואתי

כיום נשים הן כ-15% מחברי הפרלמנט בעולם.¹ בכל הנוגע לייצוג נשים בבתי המחוקקים יש הבדלים משמעותיים בין אזורים בעולם. למשל, בארצות סקנדינביה שיעור הייצוג של נשים בפרלמנטים הוא הגבוה ביותר (קרוב ל-40% בממוצע), ואילו במדינות ערב שיעור הייצוג הוא הנמוך ביותר (7% בממוצע). ישראל מדורגת במקום ה-56 בעולם בשיעור הנשים בפרלמנט שלה. בטבלה שלהלן מובאים נתונים על ייצוג נשים בפרלמנטים לאומיים בעולם (מעודכנים ל-30 בנובמבר 2004).² המדינות מסודרות בטבלה בסדר יורד לפי שיעור הנשים בבתי המחוקקים שלהן.³

מקום בדירוג	מדינה	שיעור הנשים בכלל צירי הפרלמנט (באחוזים)	מקום בדירוג	מדינה	שיעור הנשים בכלל צירי הפרלמנט (באחוזים)
1	רואנדה	48.8	34	ניקרגואה	20.7
2	שבדיה	45.3	36	סין	20.2
3	דנמרק	38.0	41	סנגל	19.2
4	פינלנד	37.5	42	פורטוגל	19.1
5	הולנד	36.7	43	אסטוניה	18.8
6	נורבגיה	36.4	44	בוליביה	18.5
7	קובה	36.0	46	פרו	18.3
"	ספרד	36.0	47	בריטניה	17.9
8	קוסטה-ריקה	35.1	51	ציכיה	17.0
9	בלגיה	34.7	53	אקוודור	16.0
10	אוסטריה	33.9	54	אנגולה	15.5
11	ארגנטינה	33.6	56	ישראל	15.0
12	גרמניה	32.8	57	ארצות-הברית	14.9
14	מוזמביק	30.0	68	צרפת	12.2
17	וייטנאם	27.3	73	איטליה	11.5
21	טורקמניסטן	26.0	75	שווייץ	10.8
22	נמיביה	25.0	96	יפן	7.1
23	אוגנדה	24.7	104	ירדן	5.5
25	תוניסיה	22.8	109	טורקיה	4.4
27	מקסיקו	22.6	114	אירן	3.1
28	אריתריאה	22.0	116	מצרים	2.4
29	פקיסטן	21.6	121	סעודיה	0.0
30	טנזניה	21.4	"	בחריין	0.0
31	קנדה	21.1	"	כווית	0.0

¹ Global Database of Quotas for Women – A joint project of International IDEA (Institute for Democracy and Electoral Assistance) and Stockholm University,

<http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>, תאריך כניסה: 19 בינואר 2005.

² את הנתונים בטבלה זו אסף האיגוד הבין-פרלמנטרי (IPU: Inter-Parliamentary Union) על-סמך מידע שהתקבל מהפרלמנטים הלאומיים של המדינות. הרשימה המוצגת כאן היא חלקית בלבד. לרשימה המלאה, שבה מדורגות 183 מדינות, ראה אתר האינטרנט של IPU: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>.

³ במדינות שבהן הפרלמנט מורכב משני בתים, הנתונים נוגעים לבית התחתון בלבד.

2. שיטת מכסות הייצוג (Quotas) – מאפיינים כלליים

תת-ייצוג של נשים במערכת פוליטית נתונה יכול לנבוע מכמה גורמים. אחד מהם הוא שיטת הבחירות הנהוגה במערכת הפוליטית – בדרך כלל, השיטה היחסית מקלה את כניסתן של נשים לבתי-המחוקקים יותר מזו הרובית.⁴ גורם נוסף המשפיע על בחירתן של נשים הוא התרבות הפוליטית של חברה נתונה, ובהקשר זה – מידת שמרנותה או פתיחותה כלפי שילובן של נשים בחיים הפוליטיים ומקומן בעמדות השפעה.⁵ מדינות ומפלגות רבות הגיעו ב-20 השנים האחרונות לכלל מסקנה כי עליהן לנקוט אמצעים שונים כדי להבטיח את העלאת ייצוגן של נשים במוסדותיהן הפוליטיים.

קביעה של מכסות ייצוג (Quotas) מינימליות היא אחת השיטות להגדיל את ייצוגן של נשים בפוליטיקה בכלל ובבתי המחוקקים בפרט. שיטה זו הפכה, בייחוד בשנות ה-90, לאמצעי נפוץ ויעיל לשם השגת תכלית זו, עד כי יש המכנים את תופעת השימוש בה "קדחת המכסות" (quotas fever).⁶ עד היום יותר מ-30 מדינות קבעו מכסות ייצוג לנשים בבחירות לפרלמנטים הלאומיים באמצעות תיקוני חוקה או חוקי בחירות. ביותר מ-50 מדינות מכסות ייצוג לנשים מצאו את ביטוין בחקיקה פנימית שהנהיגו המפלגות עצמן, באמצעות כללים או תקנות שקבעו שיעור מינימלי של נשים במועמדי המפלגה לפרלמנט.⁷

חשוב להדגיש שאין שיטה אחת של קביעת מכסות ייצוג, אלא מגוון של שיטות ודרכים שנהוג לכנותן בשם כולל אחד – Quotas. מכסות ייצוג יכולות להתבטא בהקצאת מספר מסוים של מקומות שמורים לנשים בבית המחוקקים או בקביעת שיעור נשים מינימלי (ולעתים גם מקסימלי) שמפלגה נדרשת להציב ברשימת מועמדיה לבחירות. לעתים מיושמת גם שיטה של "מכסה כפולה" (double quota), שלפיה נקבע לא רק שיעור הנשים ברשימת המועמדים לבחירות אלא גם מקומן הספציפי בתוך הרשימה, כדי למנוע הצבת נשים במקומות לא ריאליים; בארגנטינה ובבלגיה החקיקה דורשת קביעה של "מכסות כפולות".

קביעה של מכסות ייצוג מינימליות מעבירה במידה רבה את האחריות להעלאת ייצוגן של נשים בפוליטיקה מהאשה לגורמים הקובעים את הליכי הבחירה לפרלמנט. שיטות של מכסות ייצוג

⁴ על-פי המכון הישראלי לדמוקרטיה, בשיטה רובית, כמו שיטת הבחירות בארצות-הברית, באוסטרליה ובבריטניה, נבחר נציג אחד מכל מחוז, ובדרך כלל הדבר מצמצם את מספר המתחרים הריאליים לשניים (על-פי רוב אלה נציגי שתי המפלגות הגדולות) ומקטין את הסיכויים להצבת נשים כמועמדות המפלגה. לעומת זאת, שיטות יחסיות קיימות ברוב המדינות (חוץ מהולנד ומישראל) במחוזות רב-נציגיים. בתנאים אלו, מפלגה יכולה להריץ כמה מועמדים ברשימה מפלגתית, ולנשים יש סיכוי רב יותר להשתלב ברשימה כזאת ולהיבחר במסגרתה. ראו: המכון הישראלי לדמוקרטיה, "שיטת בחירות וייצוג נשים",

<http://www.idi.org.il/hebrew/article.asp?id=57d8db1d04409664b5913acb9ad076eb>

⁵ "מכסות ייצוג לנשים: האם לנקוט בהעדפה מתקנת?" – מסמך המתפרסם באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, <http://www.idi.org.il/hebrew/print.asp?id=1405>, תאריך כניסה: 19 בינואר 2005.

⁶ Global Database of Quotas for Women - A joint project of International IDEA (Institute for Democracy and Electoral Assistance) and Stockholm University,

<http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>, תאריך כניסה: 19 בינואר 2005.

הנהוגות כיום מכוונות להבטיח כי נשים יהיו לכל הפחות "מיעוט קריטי" (critical minority) של 20%-40% מחברי הפרלמנט; בכמה מדינות הן אף נועדו להבטיח איזון מגדרי מלא המבוסס על ייצוג בשיעור של 50% לגברים ולנשים כאחד (במקרה זה מכסת הייצוג היא מינימלית ומקסימלית גם יחד). יצוין כי בוועידת האו"ם "בייג'ין + 5", שהתכנסה ב-2000, ארגוני נשים מרחבי העולם בשיתוף Women's Environment and Development Organization (WEDO) פתחו במערכה שכונתה "50-50 campaign", אשר נועדה להביא לשוויון בין נשים לגברים בעמדות של קבלת החלטות. במערכה זו תבעו הארגונים כי הממשלות יפעלו להשגת יעד מינימלי של ייצוג לנשים בשיעור של 30% בממשל וברשות המחוקקת כאחד עד לשנת 2003, ולשוויון מלא בייצוג במוסדות אלו עד לשנת 2005.⁸ רבים רואים בשיטת המכסות את האמצעי המהיר והיעיל ביותר למימוש יעד זה.

עם זאת, יש לציין כי פתרון בעיית התת-ייצוג של נשים בדרך זו שנוי במחלוקת. נטען נגד שיטת המכסות המינימליות, בין השאר, כי המכסות נוגדות את עקרון שוויון ההזדמנויות לכול, מאחר שלנשים ניתנת עדיפות על גברים, וכי משמעות המכסות היא בחירה של מועמדים לפי מינם ולא לפי כישוריהם. כמו כן, נטען כי שיטת המכסות לעתים מביאה נשים להיאבק ביניהן על המקומות המובטחים להן בזירה הנשית במקום לשתף פעולה, וכי בחירה מתוך העדפה מתקנת מורידה מערכה של הנבחרת, והיא עלולה להצטייר כמי שהגיעה להישגה בחסד ולא בזכות.⁹ מנגד, נטען בזכות שיטה זו, בין השאר, כי לנשים יש זכות לייצוג שווה. כמו כן, המכסות אינן בגדר אפליה לרעה אלא העדפה מתקנת, שנועדה לפצות על החסמים שמונעים מנשים להגיע לייצוג הולם בחיים הפוליטיים. עוד נטען בהקשר זה כי כישוריהן הפוליטיים של נשים אינם פחותים מאלה של גברים, ויתרה מזו – התנסויותיהן כנשים נחוצות בזירה הפוליטית, אך כישורים אלו נדחקים הצדה ואינם באים לכלל מימוש במערכת פוליטית שנשלטת בידי גברים.¹⁰

מידת האפקטיביות של מכסות הייצוג תלויה כמובן גם בטיב השיטה שמונהגת במפלגה או במערכת הפוליטית נתונה. אמנם תיקונים חוקתיים או חוקי בחירות חדשים נראים מחייבים יותר, אך אין הוכחה שמבחינת רמת היישום בפועל הם יעילים יותר ממכסות ייצוג שהמפלגות מקבלות עליהן.¹¹ הדבר תלוי במידה רבה בלשונם של החוקים. כך, למשל, יש הבדל בין שיטה שמסתפקת בקביעת מכסת ייצוג לנשים ברשימות המועמדים לבחירות לבין שיטה שגם מחייבת

⁷ Lenita Freidenvall, "Women's Political Representation and Gender Quotas – the Swedish Case", Working Paper Series 2003:2,

http://www.statsvet.su.se/stv_hemsida/statsvetenskap_04/quotas/l_freidenvall_wps_2003_2.pdf
⁸ María José Lubertino, "Pioneering Quotas: The Argentine Experience and Beyond", paper presented at the International IDEA Workshop on The Implementation of Quotas: Latin American Experiences, Lima, Peru, 23-24 February 2003,

http://www.quotaproject.org/CS/CS_Lubertino_27-11-2003.pdf.

⁹ "מכסות ייצוג לנשים: האם לנקוט בהעדפה מתקנת?" – מסמך המתפרסם באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, <http://www.idi.org.il/hebrew/print.asp?id=1405>, תאריך כניסה: 19 בינואר 2005.

¹⁰ Global Database of Quotas for Women - A joint project of International IDEA (Institute for Democracy and Electoral Assistance) and Stockholm University,

<http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>, תאריך כניסה: 19 בינואר 2005.

את המפלגות לשבץ את מועמדותיהן ב"מקומות ריאליים". גורם נוסף שמשפיע על יעילות השיטה הוא קיומה של סנקציה בגין הפרת דרישות הייצוג ההולם וטיב הסנקציה (למשל, פסילה מלכתחילה של רשימת מועמדים שמקפחת מין מסוים או הטלת קנס על מפלגה שלא קיימה את תנאי הייצוג הנדרשים).

ככלל, אפשר להבחין בין שתי רמות או קטגוריות עיקריות של קביעת שיטות של מכסות ייצוג לנשים: בראשונה נדרשות מכסות ייצוג מכוח חוקי המדינה – אם על-פי סעיפים חוקתיים ואם על-פי חוקי בחירות למיניהם; בשנייה מופעלות מכסות על-פי כללים פנימיים ותקנות שמפלגה קובעת לעצמה. בפרקים הבאים ייבחנו שיטות של מכסות ייצוג לנשים המונהגות בכמה מדינות לפי חלוקה בסיסית זו.

3. חקיקה הקובעת מכסות ייצוג לנשים במערכת הפוליטית

3. א. הוראות חוקתיות

הוראות חוקתיות הקובעות מכסות ייצוג מינימליות לנשים בפרלמנט הלאומי קיימות, למשל, בחוקות של בנגלדש, של בורקינה פאסו, של נפאל, של הפיליפינים ושל אוגנדה. כך, לדוגמה, סעיף 114 בחוקה של נפאל משנת 1990 קובע כי לפחות 5% מהמועמדים בכל מפלגה לבחירות לבית התחתון של הפרלמנט צריכים להיות נשים. סעיף 46 בחוקה קובע כי לפחות 3 מ-60 המושבים בבית העליון של הפרלמנט שמורים לנשים. נוסף על כך, החוקה של נפאל קובעת מכסות ייצוג מינימליות לנשים ברמת השלטון המקומי, ולפיה 20% מהמושבים במועצות העירוניות והכפריות שמורים לנשים.¹² באוגנדה, לדוגמה, סעיף 178(1) לחוקה משנת 1995 קובע כי לכל אחד מ-56 המחוזות המרכיבים את המדינה תהיה נציגה אחת בפרלמנט הלאומי.¹³ תיקון מס' 14 לחוקה של בנגלדש, שהועבר בפרלמנט ב-16 במאי 2004, קובע כי 13% מהמושבים בבית המחוקקים יהיו שמורים לנשים. על-פי תיקון זה, מושבים אלו יחולקו בין המפלגות לפי ייצוגן היחסי, כפי שייקבע בתוצאות הבחירות. יצוין כי בבנגלדש נקבעו מכסות ייצוג לנשים בפרלמנט בהוראות החוקה משנת 1972 (כ-4.8% מסך כל המושבים בפרלמנט לפרק זמן של 10 שנים), ולאחר מכן הן חודשו והוגדלו.¹⁴

¹¹ Drude Dahlerup, "Comparative Studies of Electoral Gender Quotas", paper presented at the International IDEA Workshop on The Implementation of Quotas: Latin American Experiences, Lima, Peru, 23-24 February 2003, http://www.quotaproject.org/CS/CS_Dahlerup_25-11-2003.pdf

¹² מידע מעודכן ל-13 בפברואר 2003 המופיע באתר האינטרנט של ה-Global Database of Quotas for Women; תאריך כניסה: 23 בינואר 2005; חוקת נפאל מופיעה באתר האינטרנט: <http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/np00000.html>, תאריך כניסה: 24 בינואר 2005.

¹³ מידע מעודכן ל-19 בפברואר 2003 המופיע באתר האינטרנט של ה-Global Database of Quotas for Women; תאריך כניסה: 23 בינואר 2005; חוקת אוגנדה מופיעה באתר האינטרנט <http://www.parliament.go.ug/chapt6.htm>, תאריך כניסה: 24 בינואר 2005.

¹⁴ מידע מעודכן ל-25 במאי 2004 המופיע באתר האינטרנט של ה-Global Database of Quotas for Women; תאריך כניסה: 23 בינואר 2005. <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=BD>

3. ב. חוקי בחירות

חוקים הקובעים מכסות ייצוג מינימליות לנשים בפרלמנט הלאומי (ובמוסדות נבחרים נוספים) נחקקו ברבות ממדינות אמריקה הלטינית, וכן בבלגיה, בצרפת, בסרביה, בבוסניה-הרצגובינה, בסודן ובמדינות אחרות. בכמה מן המדינות יש גם מפלגות שקבעו לעצמן כללים פנימיים שמרחיבים את מכסות הייצוג מעבר לדרישה המינימלית שמציבים חוקי המדינה. להלן כמה דוגמאות.

צרפת

צרפת היא ממדינות אירופה היחידות (לצד בלגיה) שאימצו חוקי בחירות הדורשים מכלל המפלגות שילוב של נשים וגברים ברשימות המועמדים מטעמן.¹⁵ רפורמת חקיקה זו היתה פרי יוזמתה של המפלגה הסוציאליסטית, שקבעה לעצמה כבר ב-1990 מכסת ייצוג בשיעור של 50% לכל אחד מהמינים ברשימות המועמדים שלה לבחירות. ב-1999 הוכנס תיקון לחוקת צרפת, שקבע כי החוק יעודד נגישות שווה לנשים ולגברים לזירה הפוליטית ולמשרות שאליהן נבחרים.¹⁶ תיקון זה סלל את הדרך לחקיקת חוק בחירות חדש ב-6 ביוני 2000, שנודע בכינויו "חוק השוויון" (Loi de Parité).

"חוק השוויון" קובע כי בכל הבחירות המתנהלות בשיטה יחסית (למשל בחירות מוניציפליות ברשויות מקומיות שבהן 3,500 תושבים לפחות, בחירות לסנאט המתנהלות בשיטה של ייצוג יחסי, בחירות לפרלמנט בקורסיקה, בחירות מחוזיות ובחירות לפרלמנט האירופי), על המפלגות להגיש רשימות מועמדים מאוזנות מבחינה מגדרית, דהיינו רשימות שבהן כל מין מיוצג בשיעור של 50%. בבחירות הנערכות בשיטה היחסית ובסבב התמודדות אחד בלבד (בחירות אזוריות ובחירות לפרלמנט האירופי) החוק מציב דרישה שלפיה רשימות המועמדים ייערכו ב"שיטת הרוכסן" (zipper list), דהיינו שיבוץ של גברים ונשים לסירוגין ברשימת המועמדים, מתחילתה ועד סופה.¹⁷ בשאר סוגי הבחירות שהוזכרו לעיל – בחירות יחסיות בשני סבבי התמודדות – השוויון בין מספר המועמדים למספר המועמדות צריך להתקיים בכל קבוצה של שישה מקומות ברשימות המועמדים; בתוך קבוצה אין חשיבות לסדר הופעתם של גברים ונשים (למשל, שלושת הראשונים יכולים להיות גברים ואחריהם שלוש נשים).¹⁸ לפי הוראות החוק הנ"ל, הרשויות הממונות על ניהול הבחירות אינן מאשרות רשימות מועמדים שאינן ממלאות אחר הדרישה

¹⁵ Mariette Sineau, "Institutionalizing Parity: The French Experience", (2002) http://www.idea.int/gender/wip/PDF/French/English_translations/CS-French_Exp-sineau.pdf.

¹⁶ בעקבות אותו תיקון הוסף לסעיף 3 בחוקה הצרפתית המשפט הבא: La loi favorise l'égal accès des femmes et des hommes aux mandats électoraux et fonctions electives. ראו נוסח החוקה הצרפתית

באתר האינטרנט: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/textes/constit.htm#Titre%20I>

¹⁷ Mariette Sineau, "Institutionalizing Parity: The French Experience", (2002) http://www.idea.int/gender/wip/PDF/French/English_translations/CS-French_Exp-sineau.pdf.

¹⁸ שם.

האמורה בנוגע לשוויון הייצוג בין גברים לנשים.¹⁹ החוק הועמד למבחן לראשונה בבחירות המוניציפליות שהתקיימו בצרפת במרס 2001. באותן בחירות עלה שיעור ייצוגן של נשים במועצות מקומיות (בערים בנות 3,500 תושבים ומעלה) בשיעור של 84.2% (ב-1995 היו הנשים 25.7% מכלל חברי המועצות שנבחרו באותן ערים, ב-2001 עלה ייצוגן לשיעור של 47.5% מהנבחרים).²⁰

אשר לבחירות לבית התחתון של הפרלמנט של צרפת ("האסיפה הלאומית"), המתנהלות לפי השיטה הרובית במחוזות חד-נציגיים, "חוק השוויון" משנת 2000 יצר מנגנון של ענישה כספית למפלגות שלא יכבדו את דרישת האיזון השווה בין המינים, דהיינו הצגת מספר שווה של מועמדים ומועמדות. על-פי החוק, המימון הציבורי שהמפלגה מקבלת מהמדינה יקוצץ כאשר המפלגה חורגת מדרישת השוויון בשיעור שעולה על 2%. לפיכך, מפלגה ש-51% ממועמדיה גברים ו-49% נשים לא תיקנס, ולעומתה, למפלגה שמציגה ש-55% ממועמדיה גברים ו-45% נשים יקוצץ המימון המפלגתי בשיעור של 5% – מחצית מן ההפרש.²¹ מפלגה שמציגה רשימת מועמדים ממין אחד בלבד (ובכך היא חורגת ב-100% מדרישת השוויון) תזכה רק למחצית המימון שבו היתה יכולה לזכות. הנימוק שביסוד הוראה זו הוא שהמפלגות מקבלות מימון ממשלתי, ומימון זה מקורו במשלמי המסים, שהם גברים ונשים כאחד. על כן, מפלגה שמייצגת רק מחצית מציבור המממנים זכאית רק למחצית המימון הממשלתי.

כפי שאפשר ללמוד מן הטבלה בעמ' 4, למרות מכסות הייצוג השוויוניות שקבע המחוקק של צרפת ולמרות הסנקציות הכספיות המוטלות על מפלגות בשל אי-מילוי, עדיין צרפת נמצאת במקום נמוך יחסית מבחינת שיעור הנשים בבית התחתון של הפרלמנט שלה (צרפת, כאמור, ממוקמת במקום ה-68 בדירוג העולמי, ושיעור ייצוג הנשים בה הוא כ-12% בלבד). הסבר אפשרי לכך הוא שיעילותן של סנקציות כספיות פחותה מזו של דחיית רשימת מועמדים בלתי שוויונית. בכל הנוגע לבחירות לאסיפה הלאומית, דרישות "חוק השוויון" הועמדו לראשונה למבחן בבחירות שנערכו בצרפת ביוני 2002. לדברי מריאט סינו (Sineau), הלך העיקרי שאפשר להפיק מאותן בחירות הוא שהמפלגות הגדולות העדיפו לשלם את הקנסות (להפסיד חלק מן המימון) מלקיים את דרישת השוויון המלא ולהוסיף מועמדות לרשימות המתמודדים מטעמן.²² ברשימות המועמדים של שתי מפלגות הימין הגדולות היו הנשים פחות מ-20% מסך המועמדים. במפלגה הסוציאליסטית היה שיעור הנשים 36% מסך המועמדים. רק המפלגות הקטנות, המפלגה הקומוניסטית ו"הירוקים" מילאו אחר דרישת השוויון המלא ברשימות מועמדיהן. לפיכך, ייצוגן של נשים באסיפה הלאומית של צרפת עלה בשיעור קטן בלבד – מ-11.9% ב-1997 ל-12.3% ב-2002.

¹⁹ מידע מעודכן ל-21 ביוני 2003 המופיע באתר האינטרנט של ה-Global Database of Quotas for Women: <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=FR>, תאריך כניסה: 23 בינואר 2005.

²⁰ Mariette Sineau, "Institutionalizing Parity: The French Experience", (2002) http://www.idea.int/gender/wip/PDF/French/English_translations/CS-French_Exp-sineau.pdf אתר האינטרנט של עמותת כ"ן – כוח נשים לקידום מנהיגות נשים בישראל, http://www.ken.org.il/web-hebrew/popup.asp?page_id=89, תאריך כניסה: 23 בינואר 2005.

²¹ "מכסות ייצוג לנשים: האם לנקוט בהעדפה מתקנת?!" – מסמך המתפרסם באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, <http://www.idi.org.il/hebrew/print.asp?id=1405>, תאריך כניסה: 19 בינואר 2005.

בשנות ה-90 הנהיגה בלגיה רפורמה בחוקי הבחירות שלה, שנועדה לקבוע מכסות ייצוג לגברים ולנשים כאחד. יש לציין כי חלק מהמפלגות בבלגיה אימצו לעצמן מכסות ייצוג לנשים עוד טרם הרפורמה. המפלגה הראשונה שהנהיגה שיטה זו היתה מפלגת "הירוקים" הפלמית. היא קבעה מכסת ייצוג של 50% לכל מין כבר עם הקמתה ב-1985. יתרה מזו, היא הנהיגה את "שיטת הרוכסן" ושיבצה גברים ונשים לסירוגין בכל רשימותיה. גם המפלגה הפלמית הסוציאל-דמוקרטית קבעה לעצמה מכסת ייצוג עוד לפני הרפורמה החקיקתית – ב-1992 החליטה שנשים יאיישו לפחות 25% מן המקומות ברשימות המועמדים שלה.

ב-1994 היתה בלגיה למדינה הראשונה באיחוד האירופי שאימצה בחקיקה מכסות ייצוג לנשים ולגברים ברשימות מועמדי המפלגות לבחירות.²³ חוק מ-24 במאי 1994 קובע כי שיעור הגברים או הנשים בכל רשימת מועמדים לפרלמנט של כל אחת מהמפלגות אינו יכול לעלות על שני-שלישים מסך המועמדים ברשימה. הוראה זו נועדה להיות מיושמת בהדרגה – תחילה נקבע שיעור ייצוג מקסימלי של 75% לכל מין, וב-1999 נקבעה מכסה של 66.6%.²⁴

ב-2002 חוקק הפרלמנט של בלגיה חוק נוסף בנושא מכסות ייצוג מגדריות. החקיקה החדשה נבעה במידה רבה מן הביקורת שהוטחה בחוק הקודם בשני היבטים עיקריים: ראשית נטען שהחוק הקודם אינו הוגן משום שהוא נמנע מכפיית שוויון מלא בין נשים לגברים ברשימות המועמדים. שנית, נטען כי החוק הקיים אינו יעיל בעניין שיעור המכסות שנקבע בו, שכן בהעדר דרישה ל"מכסה כפולה", כלומר לשיבוץ נשים במקומות ריאליים, הוא אינו יכול להגשים את יעדו. החוק משנת 2002 נועד אפוא לתקן ולו חלק מהפגמים האלה. החוק החדש מכתוב **שוויון מלא בין גברים לנשים ברשימות המועמדים לבחירות**. יתרה מזו, הוא קובע כי מועמדים בני אותו המין אינם רשאים לתפוס את שני המקומות הראשונים ברשימת המפלגה. עם זאת, החוק קובע כי גם רפורמה זו תתנהל בהדרגה, וכך, בבחירות הראשונות שלאחר חקיקתו, בני אותו המין לא יאיישו את שלושת המקומות הראשונים בכל רשימת מועמדים, ורק בבחירות שאחריהן יוחל הכלל על שני המקומות הראשונים.²⁵ **אי-מילוי הוראות אלו משמעותו פסילה של רשימת המועמדים שהמפלגה מגישה.**²⁶

22 Mariette Sineau, "Institutionalizing Parity: The French Experience", (2002) http://www.idea.int/gender/wip/PDF/French/English_translations/CS-French_Exp-sineau.pdf.

23 מסמך מ-2 באפריל 2004 שנשלח מהפרלמנט הבלגי ל-ECPRD, http://www.ecprd.org/Private/Request/Gender/Belgium_Chambre.doc

24 מידע מעודכן ל-5 במרץ 2004, המופיע באתר האינטרנט של ה-Global Database of Quotas for Women, תאריך כניסה: 23 בינואר 2005. <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=BE>

25 Petra Meier, "Gender Quota in Local Politics: the Belgian Case", (February, 2003), <http://www.quotaproject.org/other/delhi2.pdf>

26 Petra Meier, "Gender Quota or Electoral Reform: Why More Women Got Elected During the 2003 Belgian Elections", (May, 2003), <http://www.quotaproject.org/other/etmaal2.pdf>

איטליה אימצה בראשית שנות ה-90 חקיקה המקדמת מכסות ייצוג מינימליות לנשים בפרלמנט. חוק הבחירות לסנאט מ-1993 קבע כי מערכת הבחירות צריכה לקדם "איזון בייצוג בין נשים לגברים".²⁸ חוק הבחירות לבית-הנבחרים (הבית התחתון של הפרלמנט של איטליה) מאותה שנה אף קבע מכסת ייצוג לכל מין ברשימות המועמדים.²⁹ ואולם, ב-1995 הכריז בית-המשפט לחוקה של איטליה על אי-חוקתיותן של הוראות אלו, שכן על-פי קביעת בית-המשפט הן נוגדות את הוראות סעיף 51 לחוקת איטליה, שלפיו כל אזרחי איטליה בלא הבדלי מין זכאים לנגישות שווה למשרות ציבוריות ולמשרות שנבחרים אליהן. כדי להתגבר על המכשול החוקתי, ב-2003 תיקן הפרלמנט את סעיף 51 בחוקה. כעת מופיעה בסעיף זה דרישה מפורשת שלפיה הרפובליקה תנקוט צעדים ספציפיים כדי לקדם שוויון הזדמנויות לנשים ולגברים.

הצעד הראשון שנעשה בכיוון זה היה חקיקת חוק מס' 90 מ-2004, שקבע תמריצים להצגת נשים למועמדות לפרלמנט האירופי בבחירות של 2004 ו-2009. סעיף 3 לחוק זה החיל שיטה של תשלום החזר הוצאות בחירות שנועדה לעודד הצבת נשים ברשימות המועמדים. על-פי החוק החדש, גובה החזר ההוצאות תלוי, בין השאר, בכך שברשימות המפלגות לא יהיו מועמדים מאותו המין בשיעור שיעלה על שני-שלישים ממספר המועמדים הכולל ברשימה. מפלגות שאינן ממלאות אחר תנאי זה מקבלות החזר הוצאות מופחת עבור כספים שהוציאו במערכת הבחירות שלהן. הפחתת התשלום נעשית באופן פרופורציונלי למידה שבה חרגה המפלגה ממכסת הייצוג הנדרשת, עד לקיצוץ מקסימלי של מחצית החזר ההוצאות שהמפלגה היתה זכאית לקבל אלמלא החריגה. בצד התמריץ השלילי של הטלת קנס על המפלגה החורגת מן המכסה קיים בחוק תמריץ חיובי: הסכומים שקוצצו מתקציב החזר ההוצאות של המפלגות "החורגות" יחולקו באופן פרופורציונלי בין המפלגות שמועמדיהן משני המינים גם יחד זכו לייצוג גדול יותר מן המינימום הנדרש. כלומר, אם לדוגמה במפלגה פלונית מיוצגים נשים וגברים בשיעורים של 40% ו-60%, הרי ייצוגם של שני המינים עולה על דרישת הסף, והמפלגה עשויה לקבל החזר הוצאות גבוה יותר, על חשבונה של מפלגה אחרת שלא עמדה בתנאי הייצוג המינימליים. זאת ועוד, רשימה שבה יותר ממועמד אחד ויש בה ייצוג רק לבני מין אחד לא תוכל להתמודד בבחירות כלל. יש לציין הוראה נוספת במסגרת הסדר זה של החזר הוצאות, שנועדה אף היא לעודד השתתפות פעילה של נשים בחיים הפוליטיים. לפי הוראה זו, המפלגה נדרשת להוציא על חשבונה לפחות 5% מסכום החזר הוצאות הבחירות על יוזמות שקשורות בקידום שוויון הזדמנויות בין המינים.³⁰

²⁷ ,Alessandro Palanza, Deputy Secretary General, Chamber of Deputies, Italy
מכתב תשובה שנשלח למרכז מחקר ומידע בכנסת, 18 בינואר 2005.

²⁸ חוק מס' 276 מ-1993, סעיף 1.

²⁹ חוק מס' 277 מ-1993.

³⁰ ,Alessandro Palanza, Deputy Secretary General, Chamber of Deputies, Italy
מכתב תשובה שנשלח למרכז מחקר ומידע בכנסת, 18 בינואר 2005.

חשוב להדגיש כי החוק האמור נוגע רק לבחירות הנערכות באיטליה לפרלמנט האירופי. כיום אין באיטליה חקיקה דומה בזירה הפוליטית הלאומית, אם כי כמה הצעות חוק ברוח דומה לזו שהתווה החוק נבחנות בפרלמנט האיטלקי.³¹

המפלגות הפוליטיות רבות באיטליה קבעו לעצמן מכסות ייצוג לנשים, המחייבות כמובן אותן בלבד. כך למשל, מפלגת הדמוקרטים מן השמאל (Democratici di Sinistra) קבעה כי בכל הרשימות של מועמדיה לבחירות, בקרב ציריה בקונגרס ובכל הגופים הייצוגיים והמינהליים שלה, יהיה ייצוג מינימלי בשיעור של 40% לגברים ולנשים כאחד. במפלגת הדמוקרטיה והחופש (Democrazia e libertà) ייצוגם של גברים ושל נשים מוגבל לשיעור מקסימלי של 70% בכל גופיה הנבחרים של המפלגה. פדרציית הירוקים (Federazione dei Verdi) קבעה מכסת ייצוג של 50% לנשים ברשימות המפלגה. לעומתה, המפלגה העממית האיטלקית (Partido Popolare Italiano) קבעה מכסת ייצוג מינימלית לנשים בשיעור של 20% ברשימות מועמדיה.

ארגנטינה³²

החוקה של ארגנטינה קובעת כי שוויון הזדמנויות ממשי ונגישות שווה לנשים ולגברים למשרות פוליטיות-מפלגתיות ולמשרות שנבחרים אליהן יובטחו בפעולה ממשית (פעולת חקיקה) בכל הנוגע לרגולציה של מפלגות פוליטיות ושל מערכת הבחירות.³³ ב-1991 התקבל בארגנטינה חוק בחירות חדש, וכינויו הוא "חוק המכסות" (Ley de Cupos). החוק קובע כי ברשימות המועמדים של המפלגות יהיה לנשים ייצוג בשיעור של 30% לפחות בכל הבחירות הלאומיות. יתרה מזו, נשים צריכות לעמוד באותן רשימות במקומות ריאליים לכניסה לפרלמנט. צו משנת 1993 קבע מספר מינימלי של מושבים שצריכים להיות שמורים לנשים: לפחות מושב אחד מתוך שניים עד ארבעה המושבים הראשונים; לפחות שני מושבים מבין חמישה-שמונה מושבים; לפחות שלושה מבין תשעה-11 מושבים; לפחות ארבעה מבין 12-14 מושבים; לפחות חמישה מבין 15-18 מושבים; לפחות 6 מבין 19-20 מושבים. כמו כן, ב-1999 קבעו 22 מתוך 24 הפרובינציות של ארגנטינה מכסות ייצוג לנשים בפרלמנטים המקומיים, וכך גם ברוב המועצות העירוניות. זאת ועוד, המחוקק קבע כי רשימות מועמדים של מפלגות אשר לא יעמדו בכללים של חוק הבחירות לא יאושרו. חוקים נוספים קובעים כי על המפלגות להציב בראש רשימות המועמדים שלהן בכל פרובינציה שני מועמדים שאינם בני אותו מין. לפי החוקים הנ"ל נקבעה במפלגות בארגנטינה מכסת ייצוג מינימלית לנשים בשיעור של 30% לפחות (במפלגה החוסטיסיאליסטית – Partido Justicialista – מכסת הייצוג המינימלית לנשים היא 35%). יצוין כי מאז נכנס "חוק המכסות"

³¹ הצעות חוק מס' 1732 ו-2080 בסנאט האיטלקי.

³² מידע מועדכן ל-1 במרס 2004 המופיע באתר האינטרנט של ה-Global Database of Quotas for Women: <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=AR>, תאריך כניסה: 23 בינואר 2005.

³³ סעיף 37 (2) לחוקת ארגנטינה, http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/ar00000_.html.

לתוקפו עלה שיעור הנשים המיוצגות בפרלמנט של ארגנטינה במידה ניכרת: מ-6% ב-1991 ליותר מ-30% בבחירות של 2001.³⁴

פרו

בספטמבר 1997 נחקק בפרו חוק בחירות חדש שקבע כי ברשימות מפלגתיות של מועמדים לקונגרס יהיה שיעור ייצוגם של גברים ונשים כאחד 25% לפחות. בעקבותיו נחקק חוק נוסף שהחיל את אותו הכלל גם על הבחירות המוניציפליות. הוראות אלו הועמדו במבחן בפעם הראשונה בבחירות הכלליות שנערכו בפרו בשנת 2000, שבהן היתה המדינה כולה מחוז בחירה אחד. ייצוג הנשים בפרלמנט עלה בבחירות אלו לשיעור שכמעט תאם את דרישות המכסה – 21.7% – לעומת 10.8% בבחירות של שנת 1995. חקיקה נוספת שהתקבלה בקונגרס בדצמבר 2001 העלתה את שיעור הייצוג ל-30%, הן בבחירות לקונגרס הן בבחירות המוניציפליות והאזוריות. עוד יצוין כי על-פי החוק של פרו, ועדת הבחירות הלאומית רשאית לדחות רשימות מועמדים שאינן ממלאות אחר מכסות הייצוג האמורות.³⁵

³⁴ "מכסות ייצוג לנשים: האם לנקוט בהעדפה מתקנת?!" – מסמך המתפרסם באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, <http://www.idi.org.il/hebrew/print.asp?id=1405>, תאריך כניסה: 19 בינואר 2005.

³⁵ Gregory D. Schmidt, "The Implementation of Gender Quotas in Peru: Legal Reform, Discourses and Impacts", paper presented at the International IDEA Workshop on The Implementation of Quotas: Latin American Experiences, Lima, Peru, 23-24 February 2003, http://www.quotaproject.org/CS/CS_Schmidt_1_26-11-2003.pdf; מידע מעודכן ל-22 באוקטובר 2003 המופיע באתר האינטרנט של ה-Global Database of Quotas for Women: <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=PE>, תאריך כניסה: 23 בינואר 2005.

4. מכסות ייצוג לנשים המעוגנות ברמה המפלגתית

עשרות מפלגות בעולם אימצו תקנות וכללים פנימיים הקובעים מכסות ייצוג מינימליות לנשים. לעתים הדבר נעשה בהעדר חקיקה לאומית בעניין זה, ולעתים במקביל לקיומה של חקיקה כזאת. בפרק זה יסקרו כמה מדינות שבהן קיימות מכסות ייצוג לנשים ברמה המפלגתית בלבד.

ישראל

בישראל לא נקבעו עד כה מכסות ייצוג לנשים במפלגות בחקיקה. בעבר הוגשו כמה הצעות חוק בעניין זה, אך אף אחת מהן לא הבשילה לכלל חקיקה ממשית. כך, למשל, שר המשפטים לשעבר, מאיר שטרית, הגיש את הצעת חוק מימון מפלגות (תיקון מס' 23), התשס"ב-2002, אשר ביקשה לעודד ייצוג הולם של נשים בכנסת באמצעות קביעה שלפיה סיעה אשר 30% לפחות מכלל חבריה הם נשים תקבל מימון גדול יותר בשיעור של יחידת מימון וחצי עבור כל חברת סיעה שנבחרה לכנסת. מימון זה, כך נטען בהצעת החוק, נועד להיות תמריץ חיובי להגדלת מספר הנשים המתמודדות בבחירות לכנסת, ולדעת יוזמי ההצעה הוא אמצעי אפקטיבי יותר מחיוב הסיעות לשריין מקומות לנשים.³⁶ קדמה להצעה זו הצעת חוק המפלגות (תיקון – הבטחת ייצוג), התשס"ב-2001, שביקשה לתקן את חוק המפלגות ולחייב כל מפלגה שמספר מועמדיה לכנסת עולה על חמישה לשבץ בכל קבוצה של חמישה מועמדים שני גברים ושני נשים לפחות. על-פי הצעת החוק, מפלגה שאינה עומדת בתנאי זה תיפסל רשימתה, "אלא אם כן הכריזה בכתב שהשוויון בין המינים מנוגד להשקפת עולמה".³⁷ כאמור, עד היום המחוקק הישראלי נמנע מקביעת מכסות ייצוג לנשים בחקיקה, אך כמה מפלגות בישראל עשו זאת בתקנונים וכללים פנימיים שקבעו לעצמן.

בתקנון הליכוד, שתוקן ב-6 בינואר 2005, מובטח ייצוג לנשים ברשימת מועמדי המפלגה לכנסת כדלקמן:³⁸ אם לא נבחרו מועמדות לחמישה מ-40 המקומות הראשונים ברשימת המפלגה לכנסת, ישובצו חמש מועמדות במקומות האלה ברשימה: המקום ה-10, המקום ה-20, המקום ה-30, המקום ה-35 והמקום ה-40. המועמדות שיקודמו למקומות האלה יהיו מן הנשים שהגישו את מועמדותן, על-פי סדר הופעתן ברשימת הנבחרים. הבטחת הייצוג תיעשה כך: אם לא נבחרה מועמדת בתשעה המקומות הראשונים ברשימה – תקודם המועמדת הראשונה מן המועמדות למקום ה-10. לאחר שנבחרה מועמדת בתשעה המקומות הראשונים, או לאחר שקודמה מועמדת כאמור לעיל, ולא נבחרה מועמדת נוספת עד למקום ה-20 ברשימה – תקודם המועמדת הבאה מן המועמדות למקום ה-20 ברשימה לכנסת. לא נבחרה מועמדת שלישית עד למקום ה-30 ברשימה – תקודם המועמדת הבאה למקום זה, בתנאי שאותה מועמדת לא כיהנה כשרה, כסגנית-שר או חברת הכנסת באחת מהכנסות או הממשלות הקודמות. כך ישובצו גם המועמדות הבאות

³⁶ אתר האינטרנט של עמותת כ"ן – כוח נשים לקידום מנהיגות נשים בישראל, [http://www.ken.org.il/web-](http://www.ken.org.il/web-hebrew/popup.asp?page_id=102), תאריך כניסה: 23 בינואר 2005.

³⁷ שם.

³⁸ מרים מסרי, ראש אגף נשות הליכוד וארגונים ארציים, מכתב תשובה לפניית מרכז מחקר ומידע בכנסת, 24 בינואר 2005.

למקומות ה-35 וה-40. כמו כן, ישובצו מועמדות למקומות ה-50, ה-60, ה-70, ה-80, ה-90 וה-110 בסדר יורד לפי מקומן ברשימת הנבחרים.

חוקת הליכוד, אשר תוקנה אף היא במועד האמור, מבטיחה ייצוג לנשים גם במוסדות המפלגה – במזכירות ובלשכה. הבחירות למזכירות הליכוד נערכות ב-11 מחוזות בחירה. החוקה קובעת כי אם לא נבחרה אשה בין נציגיו של מחוז כלשהו, הרי במחוז זה תקודם המועמדת שצברה את מספר הקולות הרב ביותר מן המועמדים שלא נבחרו, ותתפוס את מקומו של אחרון הנבחרים מהמחוז. בדרך זו מובטח במזכירות המפלגה ייצוג של אשה אחת מכל מחוז לפחות, ובסך הכול מובטח ייצוג של 11 נשים. נוסף על כך, במזכירות הליכוד מובטח ייצוג של נושאות תפקידים מכוח תפקידן: שרות וחברות כנסת מכהנות מטעם המפלגה ויושבת-ראש סיעת הליכוד בנעמ"ת. לדברי גבי מרים מסרי, ראש אגף נשות הליכוד וארגונים ארציים, כיום מובטח במזכירות הליכוד ייצוג ל-20 נשים לפחות (בהתחשב בכך שלמפלגה יש כעת שמונה שרות וחברות כנסת), וכ-50 נשים מתמודדות כיום על תפקיד במזכירות (שבה 95 חברים). לעומת זאת, במזכירות הקודמת כיהנו ארבע נשים בלבד.³⁹

בחירות ללשכת הליכוד נערכות במרכז המפלגה על-פי חלוקה סקטוריאלית, וכך חברות המרכז בוחרות מקרבן את נציגותיהן ללשכה. 10% בלבד מחברי הלשכה הקודמת היו נשים. בתיקון החוקה מ-6 בינואר 2005 נקבע כי חברות המרכז יבחרו חמישית מהן (20%) ללשכת המפלגה. בהנהלת הלשכה חברות השרות וחברות הכנסת של המפלגה מכוח תפקידן, וכן יושבת-ראש סיעת הליכוד בנעמ"ת. כמו כן, החוקה קובעת כי חברי הלשכה ממחוז הבחירה המכונה "מייסדים" יבחרו לחברים בהנהלה ארבעה מתוכם, ובהם אשה אחת לפחות. חברי ההנהלה הנוותרים של לשכת המפלגה נבחרים מתוך אזורי הבחירה השונים. גם בדבר תפקיד זה נקבע כי אם לא נבחרה אשה לנציגותו של מחוז מסוים, תקודם בו המועמדת שצברה את מספר הקולות הרב ביותר מן המועמדים שלא נבחרו, וקידומה ידחק ממקומו את אחרון הנבחרים מאותו מחוז. עוד יצוין כי בליכוד העולמי מובטח לנשים ייצוג בשיעור של 20%.

מפלגת העבודה הבטיחה לנשים לקראת הבחירות של שנת 1992 מקום אחד בכל קבוצה של עשרה מועמדים ("עשירייה"). גם ברשימת מועמדיה לכנסת ה-14 היתה מכסת הייצוג לנשים 10% בשליש העליון של הרשימה (ב-40 המקומות הראשונים שוריינו לנשים את המקומות ה-9, ה-18, ה-27 וה-37). ב-1999 עלה מספר המקומות שהובטחו לנשים לחמישה מקומות עד למקום ה-30 ברשימת מועמדיה.⁴⁰ כיום מכסת הייצוג של נשים בקרב מועמדי המפלגה לכנסת היא 25%.⁴¹

³⁹ שם.

⁴⁰ "מכסות ייצוג לנשים: האם לנקוט בהעדפה מתקנת?" – מסמך המתפרסם באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, <http://www.idi.org.il/hebrew/print.asp?id=1405>, תאריך כניסה: 19 בינואר 2005.

⁴¹ אסתר ביתן, יושבת-ראש נשים במפלגת העבודה, שיחה, 24 בינואר 2005.

מפלגת יחד קובעת בחוקתה כי יובטח ייצוג בשיעור של 40% לכל אחד מהמינים **במוסדות המפלגה**. עוד קובעת חוקת המפלגה כי הבטחת הייצוג בשיעור זה חלה **גם על כל קבוצה של חמישה מועמדים ("חמישייה") ברשימת המפלגה לכנסת** (למעט תפקיד יושב-ראש המפלגה).⁴²

במפלגה **הדתית-לאומית** (מפד"ל) הנשים מתמודדות בבחירות מקדימות במרכז המפלגה, וזו שהשיגה את מספר הקולות הרב ביותר מן המתמודדות מקודמת למקום ששורייין לה ברשימת המועמדים הכללית של המפלגה (אלא אם כן עלה בידה להיבחר בלא קידום לאותו מקום או במקום גבוה יותר ברשימה). לקראת הבחירות לכנסת ה-15 שריינה המפלגה את המקום השמיני ברשימת מועמדיה לאשה, אך לנוכח מספר המנדטים שקיבלה המפלגה בבחירות, המועמדת שהוצבה במקום זה לא נבחרה לכנסת. לקראת הבחירות לכנסת ה-16 הצליחו נשות המפד"ל לקדם את השריון אל המקום החמישי ברשימת מועמדי המפלגה. מאחר שהמפלגה זכתה בבחירות בשישה מנדטים, נבחרה לכנסת גם אישה אחת מטעמה.⁴³

בריטניה

בבית-הנבחרים של בריטניה (House of Commons) מכהנים 659 חברי פרלמנט ובהם 119 נשים – 18% (לפי נתוני 11 בדצמבר 2004). הטבלה שלהלן מראה את ייצוג הנשים בשלוש המפלגות הגדולות ביותר בפרלמנט:⁴⁴

המפלגה	מספר חברי הפרלמנט	מספר הנשים בתוכם	שיעור הנשים בתוכם
Labour	407	94	23%
Conservative	163	14	8.6%
Liberal Democrat	55	6	10.9%

בבריטניה אין חקיקה הקובעת מכסה מינימלית לייצוג נשים בפרלמנט. כמו כן, אין חקיקה שנותנת תמריצים כספיים או אחרים למפלגות במטרה לעודדן להגביר את ייצוג הנשים ברשימות מועמדיהן לפרלמנט או במוסדותיהן הפנימיים.

עם זאת, בעקבות פסיקה של בית-המשפט בבריטניה, שלפיה רשימות מועמדים לפרלמנט מטעם מפלגת הלייבור שבהן נשים בלבד סותרת את חוק איסור אפליה מינית משנת 1975 (Sex Discrimination Act), בשנת 2002 התקבל בפרלמנט חוק חדש – Sex Discrimination (Election – Candidates) Act – אשר עוסק ישירות בשילובן של נשים ברשימות מועמדים לבחירות, ולמעשה

⁴² סעיף י"ג (1) ו-2 לחוקת יחד. אתר האינטרנט של מפלגת יחד :

⁴³ http://www.yachadparty.org.il/UploadFiles/File_1845.doc, תאריך כניסה: 26 בדצמבר 2004.

⁴⁴ שיחה עם חברת הכנסת גילה פינקלשטיין (מפד"ל), 10 בינואר 2005.

⁴⁴ הנתונים נכונים ליום 11 בדצמבר 2004 והם לקוחים ממסמך ששלח Richard Kelly מה- Parliament and Constitution Centre של בית הנבחרים הבריטי, בתובה לפניית מרכז מחקר ומידע, 17 בדצמבר 2004.

מוציא את הסוגיה הזאת מגדרו של החוק הקודם. מטרתו העיקרית של החוק החדש היא לאפשר למפלגה פוליטית, אם היא רוצה בכך, לאמץ הסדרים שונים בכל הנוגע לבחירת מועמדיה בבחירות ארציות ומקומיות, **במטרה לצמצם את חוסר השוויון בין גברים לנשים ברשימות המועמדים**.⁴⁵ יודגש כי אין מדובר בחוק מחייב, אלא בחוק המאפשר לכל מפלגה לקבוע באיזו דרך, אם בכלל, ברצונה לפעול להפחתת האי-שוויון המגדרי בין מועמדיה לבחירות.

בבריטניה נוהגת שיטת בחירות רובית ולא יחסית, ומועמדי המפלגות נקבעים בסניפים המקומיים של כל מחוז בחירה. לאחר תהליך סינון מוקדם של מוסדות המפלגה נותרת רשימה מצומצמת של מועמדים (short list), והפעילים המקומיים בוחרים מתוכה את מועמד או מועמדת המפלגה באותו מחוז.⁴⁶ לדברי ג'ודית סקוירס (Squires), המפלגות הפוליטיות בבריטניה נקטו אמצעים שונים להעלאת ייצוגן של נשים בקרב מועמדיהן לבחירות:⁴⁷ פועלה של **המפלגה השמרנית** (Conservative Party) בהקשר זה הסתכם בעיקר בהצהרות רטוריות. לעומתה, **המפלגה הליברל-דמוקרטית** (Liberal Democrats) נקטה מדיניות מוגבלת של העדפה מתקנת: היא קבעה כי ברשימות המועמדים מטעמה (short lists) בכל מחוז בחירה יהיה ייצוג בשיעור של שליש אחד לנשים ושליש אחד לגברים לפחות. כמו כן אימצה המפלגה את "שיטת הרוכסן" בבחירות לפרלמנט האירופי ב-1999, ושיבצה גברים ונשים לסירוגין ברשימת נבחריה.

מן המפלגות בבריטניה, **מפלגת הלייבור** (Labour Party) היתה החלוצה בהנהגת צעדים לקידום נשים בפוליטיקה, ופעלה להגשמת מטרה זו יותר מכל מפלגה אחרת. לאחר התבוסה שנחלה בבחירות של שנת 1992 החליטה ועידת המפלגה שבבחירות הבאות לפחות מחצית מהמחוזות שהמפלגה מחזיקה בהם יציגו רשימות מועמדים על טוהרת נשים בלבד (all women shortlists). צעד זה הביא לגידול ניכר בשיעור הנשים בקרב חברי הפרלמנט של מפלגת הלייבור. פסיקת בית-המשפט ב-1996 נגד חוקיותה של שיטת ה-all women shortlists אילצה את המפלגה לזנוח אותה, אולם בעקבות הכנסת התיקון האמור בחוק ב-2002 הצהירה מפלגת הלייבור על כוונתה לאמצה שנית.

הלייבור היא גם המפלגה היחידה עד כה שקבעה כללים פנימיים לשריון מקומות לנשים במוסדותיה הפנימיים, למשל במוסד העליון של המפלגה, ה-National Executive Committee (NEC).⁴⁸ ב-NEC 33 חברים, ובהם שלושה חברי פרלמנט בכירים מהמפלגה, דהיינו חברי פרלמנט שהם שרים ו/או מנהיגי המפלגה (Frontbench Members of Parliament). **לפחות אחד משלושת**

⁴⁵ Sex Discrimination (Election Candidates) Act 2002, Explanatory Notes, מופיע באתר החקיקה הרשמי של בריטניה: <http://www.hmsso.gov.uk/acts.htm>, תאריך כניסה: 20 בדצמבר 2004.

⁴⁶ "מכסות ייצוג לנשים: האם לנקוט בהעדפה מתקנת?" – מסמך המתפרסם באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, <http://www.idi.org.il/hebrew/print.asp?id=1405>, תאריך כניסה: 19 בינואר 2005.

⁴⁷ Judith Squires, "Gender Quotas in Britain: A Fast Track to Equality?" Working Paper Series 2004:1, http://www.quotaproject.org/publications/WPS_2004_1.pdf

⁴⁸ ה-NEC (National Executive Committee) הוא הגוף המתווה את מדיניות מפלגת הלייבור ומפקח על יישומה. בראשו עומד מנהיג המפלגה (וכיום גם ראש ממשלת בריטניה), טוני בלייר. אתר האינטרנט של מפלגת הלייבור: <http://www.labour.org.uk/index.php?id=neec>, תאריך כניסה: 20 בדצמבר 2004.

חברי הפרלמנט הללו צריך להיות אשה, והקבינט (או "קבינט הצללים" של המפלגה כאשר המפלגה יושבת באופוזיציה) הוא שממנה אותה לתפקידה ב-NEC.⁴⁹

כמו כן, ב-33 חברי ה-NEC גם 24 נציגים נבחרים הנחלקים לחמש קבוצות (divisions). בארבע מהקבוצות הללו נקבעו מכסות מינימליות לנשים כדלקמן:⁵⁰

מספר הנציגים	הקבוצה
12 נציגים, ובהם 6 נשים לפחות	קבוצה I (איגודים מקצועיים)
נציג אחד	קבוצה II (socialist and co-operative societies)
6 נציגים, ובהם 3 נשים לפחות	קבוצה III (נציגים של מחוזות בחירה)
2 נציגים, ובהם אשה אחת לפחות	קבוצה IV (ממשל מקומי)
3 נציגים, ובהם אשה אחת לפחות	קבוצה V (חברי הפרלמנט הבריטי או האירופי)
24 נציגים, ובהם 11 נשים לפחות	סה"כ

גם ברמת ההתארגנות הבסיסית ביותר של המפלגה – הסניפים המקומיים (Labour Party Branches) – נקבעו כללים בדבר ייצוג הולם של נשים. על-פי הכללים, כל סניף של המפלגה צריך לבחור מדי שנה ארבעה נושאי תפקידים (יושב-ראש, סגן יושב-ראש, גזבר ומזכיר), ואלה משמשים יחדיו הוועד הפועל של הסניף (branch executive committee).⁵¹ לפחות בשניים מהתפקידים הללו צריכות לשמש נשים.⁵² עוד יצוין כי הסניפים בוחרים צירים לוועד הכללי של המחוז (General Committee of the constituency Labour Party). כללי המפלגה קובעים שלפחות 50% מהצירים הללו צריכים להיות נשים.⁵³ כמו כן, הכללים מאפשרים להקים פורום נשים בכל מחוז בחירה של המפלגה בהשתתפות כל חברות המפלגה שבמחוז.⁵⁴

⁴⁹ Labour Party, Labour Party Rule Book 2004, Section 1, "Constitutional Rules" Clause VIII

⁵⁰ Ibid., Section 4, "Elections of National Officers of the Party and National Committees" C2

⁵¹ נוסף על אותם ארבעה נושאי תפקידים אפשר לבחור לוועד הפועל של הסניף לכל היותר ארבעה נציגים נוספים מחברי הסניף.

⁵² Labour Party, Labour Party Rule Book 2004, Section 8, "Rules for Branches" IV1-IV3

⁵³ Ibid., Section 8, "Rules for Branches" V4

⁵⁴ Ibid., Section 1 "Constitutional Rules", Clause II 2(c)

אוסטריה

גם באוסטריה אין חקיקה הקובעת מכסות ייצוג לנשים במפלגות פוליטיות ובבחירות לפרלמנט. עם זאת, כמה מהמפלגות במדינה אימצו כללים ותקנות הקובעים מכסות ייצוג. **המפלגה הסוציאל-דמוקרטית של אוסטריה** (Sozialdemokratische Partei Österreichs) קבעה מכסת ייצוג מינימלית בשיעור של 40% הן לנשים הן לגברים בכל רשימות מועמדיה לבחירות. **מפלגת העם** (Österreichische Volkspartei) הנהיגה אף היא מכסות ייצוג לנשים ברשימות מועמדיה לבחירות, אך בשיעור נמוך יותר, של 33.3%.⁵⁵

שיעור הייצוג הגבוה ביותר נקבע במפלגת הירוקים (Die Grünen). סעיף 7.3 בתקנון המפלגה קובע כי **בכל הגופים והמוסדות הנבחרים של המפלגה יהיה לנשים ייצוג של 50% לפחות**, ורוב של נשים (באותם גופים ומוסדות) מותר ואף רצוי. בסעיף 10.6 לתקנון נקבע כי כאשר המפלגה מקימה צוות לניהול משא-ומתן על כניסה לממשלת קואליציה, **לפחות מחצית מחבריו צריכים להיות נשים**. אותו סעיף מוסיף ומורה כי **לפחות 50% מחברי הממשלה מטעם מפלגת הירוקים צריכים להיות נשים**.⁵⁶ יצוין כי ב-13 בספטמבר 2004, 9 מ-17 הצירים של מפלגת הירוקים בפרלמנט האוסטרי (בבית התחתון – Nationalrat) היו נשים.⁵⁷

שבדיה

שבדיה, כמו שאר מדינות סקנדינביה, מתבלטת בייצוג הגבוה של נשים בפרלמנט שלה. ואולם, ראוי לציין כי ההסבר לכך אינו רק יישום שיטות של מכסות ייצוג. ראשית יצוין כי במדינות סקנדינביה מעולם לא נקבעו דרישות חוקתיות בכל הנוגע למכסות ייצוג של נשים. שנית, רק חלק מהמפלגות בשבדיה אימצו את שיטת מכסות הייצוג.⁵⁸ זאת ועוד, גם המפלגות שקבעו מכסות ייצוג לנשים עשו זאת רק במהלך שנות ה-80, אולם ייצוג הנשים בפרלמנט עלה במידה ניכרת עוד במהלך שנות ה-70, ושיעורו היה כבר אז מן הגבוהים בעולם.⁵⁹

שלוש משבע המפלגות המיוצגות בפרלמנט של שבדיה קבעו מכסות המחייבות ייצוג מינימלי של נשים ברשימות מועמדיהן. מדובר במפלגה הסוציאל-דמוקרטית (Social Democratic Party),

⁵⁵ מידע מעודכן ל-18 בפברואר 2003 המופיע באתר האינטרנט של ה-Global Database of Quotas for Women: <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=AT>, תאריך כניסה: 26 בינואר 2005; Dr. Guenther Scheffbeck, the Austrian Parliamentary Administration, מסמך שנשלח לארגון ה-ECPRD ב-31 במרס 2004, <http://www.ecprd.org/Private/Request/Gender/>.

⁵⁶ Anita Bernroither, רפרנטית לתחומי נשים ומשפחה במפלגת הירוקים באוסטריה, מכתב תשובה לפניית מרכז מחקר ומידע בכנסת, 21 בדצמבר 2004; Die Grünen, Satzungen der Partei, <http://www.gruene.at/pdfs/statut04.pdf>.

⁵⁷ אתר האינטרנט של הפרלמנט האוסטרי (תאריך כניסה: 27 בדצמבר 2004): http://www.parlament.gv.at/portal/page?_pageid=907,82201&_dad=portal&_schema=PORTAL.

⁵⁸ בהשוואה למדינות סקנדינביות אחרות ראוי לציין כי בעוד בנורבגיה כמעט בכל המפלגות נקבעו כללים פנימיים בנוגע למכסות ייצוג לנשים, הרי בדנמרק שום מפלגה אינה נוקטת כיום אמצעי זה (שתיים מהמפלגות הדניות המיוצגות כיום בפרלמנט הנהיגו בעבר מכסות ייצוג לנשים, אך ביטלו אותן במהלך שנות ה-90).

במפלגת השמאל (Left Party) ובמפלגת הירוקים (Green Party), וכל אחת מהן קבעה **מכסת ייצוג של 50% לנשים ברשימות מועמדיהן לבחירות**. כמו כן, המפלגה הסוציאל-דמוקרטית קבעה כי רשימות המועמדים שלה יורכבו על-פי **"שיטת הרוכסן"**, המשבצת גברים ונשים לסירוגין. בשתי מפלגות אחרות – המפלגה הליברלית (Liberal Party) והמפלגה הנוצרית-דמוקרטית (Christian Democratic Party) – יש הנחיות דומות במהותן, אלא שבשתייהן ההנחיות הן בגדר המלצות בלבד, ואין להן תוקף מחייב.⁶⁰ ראוי לציין כי אף שמפלגת המרכז (Center Party) מעולם לא קבעה מכסות ייצוג לנשים ואף לא ניסחה המלצות כלשהן בעניין זה, מאז שנות ה-70 שיעור הייצוג של נשים ממפלגה זו בפרלמנט בדרך כלל גבוה יותר משיעור הייצוג של נשים משאר המפלגות.⁶¹

אוסטרליה

מפלגת הלייבור האוסטרלית (Australian Labor Party) היא המפלגה היחידה במדינה שקבעה כללים בדבר מכסות ייצוג לנשים. לפי הכללים, מובטחים לנשים ולגברים כאחד לפחות **35% מן המקומות הריאליים ברשימות המועמדים לבחירות**, ומכסה מינימלית זו אמורה לעלות ל-**40%** בינואר 2012. כמו כן קבעה מפלגת הלייבור כי נשים וגברים צריכים לאיש לפחות **40% מהמשרות והתפקידים במוסדות המפלגה**.⁶²

ספרד

המפלגה הסוציאליסטית הספרדית (PSOE: Partido Socialista Obrero Español) היא המפלגה היחידה בספרד שקבעה מכסות ייצוג ברשימות מועמדיה בשיעור מינימלי של **40%** לנשים ולגברים כאחד.⁶³ יצוין כי חלקן של נבחרות המפלגה בכלל הצירים שנבחרו מטעמה ב-2004 לפרלמנט הספרדי הוא **46.3%**.⁶⁴

59 ש.ם.

60 Martin Brandorf, מרכז המחקר של הפרלמנט השבדי, מכתב תשובה לפניית מרכז מחקר ומידע בכנסת, 13 בינואר 2005.

61 Lenita Freidenvall, "Women's Political Representation and Gender Quotas - the Swedish Case", Working Paper Series 2003:2,

http://www.statsvet.su.se/stv_hemsida/statsvetenskap_04/quotas/l_freidenvall_wps_2003_2.pdf
62 Janet Wilson, Information Specialist, Parliament House, Canberra, מכתב תשובה לפניית מרכז מחקר ומידע בכנסת, 20 בדצמבר 2004.

63 מידע מעודכן ל-21 באפריל 2004 המופיע באתר האינטרנט של ה-Global Database of Quotas for Women: <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=ES>, תאריך כניסה: 26 בינואר 2005.

64 Belén García Casado, Secretaría Federal de Igualdad, C.E.F.-P.S.O.E, מכתב תשובה לפניית מרכז מחקר ומידע בכנסת, 28 בדצמבר 2004.

גרמניה

נשים הן כ-33% מחברי הפרלמנט של גרמניה (Bundestag). בגרמניה אין חקיקה שקובעת מכסות ייצוג לנשים, אך המפלגות המובילות במדינה קבעו לעצמן מכסות כאלה. לדברי גבי ג'ואנה מק'קיי (McKay), הניסיון בגרמניה מראה בבירור כי קביעה של מכסות ייצוג פורמליות היא אכן אמצעי אפקטיבי להעלאת ייצוגן של נשים בבתי המחוקקים ולקידומן למשרות ציבוריות ולעמדות השפעה.⁶⁵

מפלגת הירוקים (Die Grünen) היתה הראשונה שקבעה מכסות ייצוג לנשים. כבר ב-1986 היא קבעה **מכסת ייצוג מינימלית לנשים בשיעור של 50%**. ה"ירוקים" אף אימצו את "שיטת הרוכסן" של שיבוץ גברים ונשים לסירוגין ברשימות מועמדיהם. לאשה נשמר המקום הראשון ברשימה, ולמעשה משוריינים לנשים המקומות האי-זוגיים בכל רשימת מועמדים. יתרה מזו, הן רשאיות להתמודד גם על המקומות הזוגיים. כמו כן, המפלגה מתירה שימוש בשיטה של רשימות על טוהרת הנשים בלבד. עקרון השוויון המגדרי מיושם בכל הפרומים המפלגתיים, ברמה הפדרלית וברמת המדינות (Bundesländer) כאחד. כך למשל, לפחות מחצית מן החברים בהנהלה הפדרלית של המפלגה ובהנהלת הסיעה שלה בפרלמנט צריכים להיות נשים. כמו כן, לפחות 50% מהצירים לוועידות המפלגה צריכים להיות נשים. זאת ועוד, גם ברשימות הדוברים באותן ועידות ייצוגן של נשים צריך להיות 50%, ונשים המבקשות לנאום רשאיות "לקפוץ תור" אם יש כמה גברים לפנין המחכים לתורם ברציפות. מכסת הייצוג חלה גם על עובדי המפלגה. המפלגה עודדה יצירה של "תפקידים כפולים" לנשים ולגברים, למשל שני יושבי-ראש פדרליים שהם גבר ואשה.

מפלגת הסוציאליזם הדמוקרטי (Partei der Demokratischen Sozialismus) הנהיגה אף היא מכסת ייצוג מינימלית לנשים, בשיעור של 50%. כמו אצל "הירוקים", גם במפלגה זו הנשים ניצבות בדרך כלל במקומות האי-זוגיים ברשימות המועמדים, מן המקום הראשון ומטה, ב"שיטת הרוכסן". נוסף על כך קבעה המפלגה כי אם גבר עומד במקום הראשון ברשימה, הרי נשים יאיישו את המקום השני והשלישי. גם במפלגה זו שיטת המכסות האמורה מיושמת במוסדות, בפורומים ובועידות של המפלגה ובקרב נושאי התפקידים בה ומטעמה.

המפלגה הסוציאל-דמוקרטית (Sozialdemokratische Partei Deutschlands) הנהיגה את שיטת המכסות ב-1988, ונקבע בה כי נשים יחזיקו לפחות בשליש מן המקומות ברשימות מועמדי המפלגה לבחירות, וכן בשליש מן המקומות בפורומים שלה. ב-1994 הועלתה מכסת הייצוג המינימלית לשיעור של **40% לנשים ולגברים כאחד**. יש לציין כי מכסה זו, המבטיחה לנשים ייצוג מינימלי של 40%, יושמה במפלגה שבה נשים הן 30% מחברי המפלגה. מאז הנהגת המכסה חלה עלייה עקבית במספר חברות הפרלמנט מטעם המפלגה – מ-16% ב-1990 ל-38% ב-2002. זאת

⁶⁵ Joanna McKay, "Women's Quotas in Germany: Part of the Problem or the Solution?" ECPR General Conference, Marburg, 18-21 September 2003, <http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/2/4/McKay.pdf>
סקירת המפלגות בגרמניה מתבססת כולה על מאמר זה.

ועוד, בכל רשימות מועמדי המפלגה במדינות הפדרציה הגרמנית שיש בהן 10 מועמדים ומעלה יש לפחות ארבע נשים ב-10 המקומות הראשונים (לפי דרישת ה-40%). רשימות המועמדים (גם ברמת המדינות וגם ברמה הפדרלית) מורכבות ב"שיטת הרוכסן", וכל מקום חמישי ברשימה יכול להיתפס או על-ידי גבר או על-ידי אשה. שיטת המכסות האמורה יושמה במפלגה הסוציאל-דמוקרטית גם במוסדות המפלגה, ובייחוד בהנהלות שלה ברמה הפדרלית והמדינתית ובהנהלת הסיעה בבונדסטאג.

מפלגת האיחוד הנוצרי-דמוקרטי (Christlich-Demokratische Union) אימצה אף היא ב-1996 את שיטת המכסות, כדי להשיג ייצוג לנשים בשיעור מינימלי של **שליש** מסך המשרות הנבחרות, הן ברשימות מועמדי המפלגה לבחירות הן בוועידות פנימיות של המפלגה. תחילה הונהגה המכסה האמורה לתקופת ניסיון של חמש שנים, אך בתום התקופה היא הפכה לחלק מחוקי המפלגה. לפי שיטה זו, יש להציב אשה בכל מקום שלישי ברשימות המפלגה לפחות. מכסות הייצוג הללו הביאו לעלייה בשיעור ייצוגן של נשים מטעם המפלגה בפרלמנט של גרמניה.